

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA
IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK
JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚУЙИ ВА ЎРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ
ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING
SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI:
EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937)
HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР
(ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN
CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA) .. 74-79

Ўўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI
VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK
JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZEKISTONDA AHOLI MIGRATSIIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOIIYIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadvov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

Жумаева Шоҳида Чориевна

МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ 180-186

Elmuratova Umida Farxadovna

TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA

TA'SIRI 187-191

Nazarov Otabek Muzrobovich

XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOY-

IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI 192-197

Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich

1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI

AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI

MATERIALLARI MISOLIDA) 198-202

Oripova Laylo Zafarovna

O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR 203-207

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Magsud Azad Guliyev

OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL

QILISH 208-214

Глазова Марина Викторовна

ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ

РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ:

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 215-231

Oramov Jaxongir Jurayevich

RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASHDA

EKONOMETRIK MODELLAR 232-238

Шадиева Дилдора Хамидовна

БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР 239-243

Umronov Eldorbek Sodirovich

TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI

BAHOLASH 244-255

Sattarov Umirzoq Normengovich

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... 256-262

Хамдамов Шавкат Комилович

СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В

УЗБЕКИСТАНЕ 263-267

Хайитов Жамшид Холвоевич

ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР

ТАЛАБИ 268-272

Xurramov Azamat Fayzullayevich

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA

ANAMIYATI 273-278

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumayev Oybek Maratovich

O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH DINAMIKASINING IJTIMOY-SIYOSIY
JIHATLARI 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна

ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович

ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон

АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

To'yeva Muhayyo Shuhrat qizi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
TAFAKKURINI OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
TAHLILLAR..... 318-322

Ro'zimurodov Siroj Madatovich

OILANING IJTIMOY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIY-
AXLOQIY TARBIYANING TA'SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich

AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O'ZLIKNI TARBIYALASH
MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna

SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
MA'NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich

BOBORAHIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o'g'li

MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIY-MADANIY ASOSLARI349-352

Ўразалиева Гулшада Бекпўлатовна

ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich

JAMIYATNING MA'NAVIY - IJTIMOY RIVOJLANISHIDA O'ZBEK XALQI MILLIY
QADRIYATLARINING O'RNI 359-364

Suvanov Ilhom Abdixalilovich

AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI 365-371

Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna

SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI 372-376

Kayumova Aziza Toshmuradovna

IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI 377-381

G'ulomov Obid G'ayratovich

YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 382-385

Панжиев Сухроб

ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ 386-391

Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna

"ETNOS", "MILLAT" TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY-NAZARIY TAHLILI 392-398

Amanov Alisher Kaxramonovich

VAQTNI ILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH 399-404

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи

БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ 405-409

Tevosyan Gayane Arturovna

O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI 410-417

Boynazarov Islom Abduxalimovich

INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDA SINONIMIYA HODISASI 418-421

Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI 422-426

Javliyev Mansurbek Odil o'g'li

KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI 427-431

Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich

PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 432-436

Rahimova Shahnoza Palvannozirovna

INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI 437-442

Muhamadiyev Timur Urazovich

INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH 443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xamrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOQ'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li

XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna

KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРИНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li

MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович

МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна

ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи

НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна

К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi

AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич

КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi

OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna

DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

<i>Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjiev O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH	632-640
<i>Юлдошев Рустам Дилшод угли</i> РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ ПРОЦЕССЕ	641-645
<i>Razzakov Baxrom Abdug'afurovich</i> BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH: INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI O'RGANISHGA MISOLIDA.....	646-650
<i>Salimova Shahlo Sayfulloyevna</i> TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI	651-656
<i>Kuchkarova Arofathon</i> MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA)	657-661
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI	662-669
<i>Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li</i> PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH ISTIQBOLLARI	670-675
<i>Saidova Surayyo Yarqulovna</i> NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH TAMOYILLARI	676-686
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI	687-691
<i>Niyazova Minara Baxramovna</i> TEKNIKA OLIIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	692-697
<i>Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li</i> OLIIY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI	698-702
<i>Boboyeva Zarifa Jahonqulovna</i> SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI.....	703-708
<i>O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich</i> AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI.....	709-713
<i>Muxtshamova Parvina Zahitovna</i> ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH	714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN

Usmanova Inobat Ibragimovna

Teacher of the Department "National Idea and Philosophy" of the Urganch State Pedagogical Institute, Faculty of Philology and History,

Abstract. Enlightenment of archaeological expeditions and historical-geographical regions of Uzbekistan in the epoch of the 19th century, and archeological research of objects of cultural heritage, established populations and technologies of the past century, and the independent group of workers

Key words: Kobetdog, Darvarzin, Dagestan, basin Nijney Amudari, medium-sized Syrdari, basin Zerafshana, Surkhansky oasis, Tashkentskaya and Ferganskaya oblasti, historical period, first half of the V-VI century. n.e., istoricheskiy period, vtoraya polovina VI vv. n.e. - IX century.

PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN

Usmanova Inobat Ibragimovna

Urganch davlat pedagogika instituti Filologiya va Tarix fakul'teti "Milliy g'oya va falsafa" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. O'zbekistonning temir davridagi tarixiy geografik hududlarida olib borilgan arxeologik ekspeditsiya va guruhlar xodimlarining o'tgan asr mobaynida va mustaqillik yillarida aholi tomonidan qoldirilgan madaniy meros obyektlaridagi arxeologik izlanishlar yoritilgan

Kalit so'zlar: Kobetdog', Darvarzin, Dog'iston, Quyi Amudaryo havzasi, Sirdaryo o'rta qismi, Zarafshon havzasi, Surxon vohasi, Toshkent va Farg'ona hududlari, tarixiy davr milodiy V-VI asr birinchi yarmi, tarixiy davr milodiy VI asr ikkinchi yarmi - IX asrlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N16>

Kirish. O'zbekistonning tarixiy geografik hududlarida turli nomda arxeologik ekspeditsiya va guruhlar xodimlarining o'tgan asr mobaynida va mustaqillik yillarida aholi tomonidan qoldirilgan madaniy meros obyektlarida keng qamrovli tarzda olib borilgan arxeologik izlanishlar natijalari mazkur bandni yoritishda nazariy ma'lumotlar sifatida xizmat qiladi. O'zbekistonning xo'jalik – madaniy viloyatlarida qadimgi va miloddan avvalgi IV — milodiy IV asrlar va ilk o'rta asrlari davrida aholi turar – joylari joylashish xususiyatlari, ularning kartografiyasi masalalariga oydinlik kiritish, ayniqsa paleogeografiyasini yoritishni taqoza etadi. O'zbekiston qadimgi dunyo tarixida kechgan jarayonlarni arxeologik izlanishlar natijasida olingan moddiy ashyolar ilmiy tahlilidan kelib chiqib, ikki tarixiy davrga ajratgan holda yoritib, umum xulosalarni qayd qilish mumkin. O'rta Osiyo yer yuzasi tuzilishi geografik

tasviri yer geologiyasini paleotektonik harakatlarining bir necha marotaba takrorlanishi munosabati bilan vujudga kelgan tog'li va tekislik izohlangan. O'zbekiston geografik joylashishi tekislik bo'lib, uning Toshkent, Farg'ona Zarafshon, Surxondaryo, Jizzax, Sirdaryo va Qoraqalpog'iston Respublikasi janubiy qismi va Xorazm vohasi tasvir qilgan. O'zbekistonning asosiy geografik o'rni Orol dengizi janubdan boshlanib tekislik hozirgi To'rtko'l hududidan boshlanib, Buxoro va Qizilqumdan iborat. Mazkur hududda eng qadimgi davrdan boshlab insoniyat o'rganib, mavjud bo'lgan tabiiy manbalardan foydalanib, kundalik yumushlarini belgilab olib, tarixiy davr, uning turli bosqichlarida xo'jalikning barcha sohalarining rivojlantirib yer yuzasi tuzilishiga o'zining ta'sirini o'tkazib kelgan. Birinchi davr miloddan avvalgi X-V asrlar, ikkinchi davr mil avv IV- milodiy IV asrlar. Ilk o'rta asrlarda aholi turar-joylarida yuz bergan geografik o'zgarishini ikki tarixiy davrga ajralgan holda o'rganish maqsadga muvofiq,

1-tarixiy davr milodiy V-VI asr birinchi yarmi,

2-tarixiy davr milodiy VI asr ikkinchi yarmi — IX asrlar.

XX asr adabiyotlar va XXI asr boshlarida nashrlarida O'zbekiston hududida o'troq va chorvador aholi tomonidan tayyorlangan mehnat qurollari va harbiy qurol — aslahalar temir ashyolar to'g'risida keng qamrovli ma'lumotlar o'rin olgan. Milloddan avvalgi X-VIII asrlar O'rta Osiyo jamiyatida bronzada ilk temir davrgacha bo'lganligi, Kopetdog' tog' oldi etagida Anov, Farg'ona vodiysida Darvarzintepa va Surxondaryo viloyati Sherabod tumani Jarqo'ton yodgorliklarida olib borilgan qazishma ishlari natijasida temir ashyosidan ishlangan mehnat qurollarini asos qilib olgan.^[1] [1;B.105.106.]. Lekin, O'zbekistonning boshqa hududidan aholi turar-joylaridan temir mehnat qurollari to'g'risida ma'lumotlar tadqiqotchilarning asarlarida kuzatilmaydi.^[2][2;B.19.20].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Qadimgi dunyo tarixiy voqealarga boy bo'lgan O'zbekiston hududi xo'jalik — madaniy viloyatlarda temir davri jamiyatida yuz bergan o'zgarishlar (aholi joylashishi, turar-joylar ko'rinishlari va mehnat qurollari, jamiyat rivojlanishiga imkon bergan iqtisodiy-texnologik o'zgarishlar, sun'iy sug'orish inshootlari) mazmunidan kelib chiqib, quyidagi tarixiy bosqichlarga ajratish mumkin,

1- bosqich X-VIII asr va ikkinchi bosqich milloddan avvalgi VII-VI asri ikkinchi yarmi birinchi choragi. Uchinchi bosqich mil avv VI asr ikkinchi yarmi oxiri — V asr. Mazkur tarixiy bosqichlarida jamiyatda kechgan jarayonlarni arxeologik tadqiqotlar natijalarini asos qilib olgan nashrlar mazmunini namoyon qilgan tarixiy ma'lumotlar asosida yoritish quyidagicha tarzda olib borildi. Birinchi bosqichda O'rta Osiyo janubida Kobetdog' oldi etagida o'troq hayot, sug'orma dehqonchilik va shaharsozlik madaniyatini faol rivojlantirgan Anov manzilgohi aholisi tomonidan temir qurollarini xo'jalikka olib kirganligi Farg'ona vodiysi Dalvarzin va Surxondaryoda Jarqo'ton aholisi tomonidan olib borilganligi to'g'risida ma'lumot qayd qilingan edi. Arxeologik adabiyotlardagi ma'lumotlar tahlili qilinishi natijasida hosil bo'lgan fikr – mulohazalar asosida mil. avv V-VIII asrlarida O'rta Osiyo mintaqasi xo'jalik — madaniy viloyatlar o'ziga xos iqtisodiy –madaniy belgilarga ega bo'lgan. Dog'iston (Atrek daryosi havzasi, Shimoliy Parfiya Kopettog' oldi atroflari, Marg'iyona Marv vohasi, Baqtriya (Janubiy va Shimoliy hududlar, Sug'd (Qashqadaryo va O'rta Zarafshon hududlar) hamda Xorazm vohasi, Ustyurt, Quyi Zarafshon (Zarafshon daryosi quyi havzasi) Toshkent va Farg'ona hududlar bir-biridan geografik va ekologik jihatidan ajralib turganligi nashrlarda o'z ma'nosini topgan. Miloddan avvalgi X-VIII asrlar O'zbekiston jamiyatini geografik xususiyatning tasviri "Avesto"

kitobidan qayd qilingan “Yasht” kitobida Baxdi^[3], Gava Sug’di (Sug’d), Xvarizam (Xorazm tilga olingan bilan birga nafaqat geografik — tarixiy atamalar balki keng yaylovlar suvga serob tog’lar, sersuv chuqur qishloqlar suv havzalari to’lqinlanib turadi degan ma’lumotlar o’rin olgan.^[4][4;B.49.50.].Tadqiqotchilar fikricha, Miloddan avvalgi X-VIII asrlarda Avestoning Mixr-Yashtda Arenam Vaycha, Areshayena atamalar asosida etnik birlashmalar faoliyat olib borgan.^[5][5;B.122.124.]. Miloddan avvalgi X-VIII asrlarida O’zbekiston hududida o’troq aholi va chorvador qabilalari bilan quyidagi viloyatlar tarixiy-geografik va etnotoponomika sifatida geografik xususiyatlari, xo’jalik — madaniy yutuqlari bilan xususiyatlarini namoyon qilgan.

1. Quyi Amudaryo havzasi
2. Sirdaryo o’rta qismi
3. Zarafshon havzasi
4. Surxon vohasi
5. Toshkent va Farg’ona hududlari

Turkmaniston Kopettog oldi etaklari, Tajan, Murg’ob. Atrek va Sumbir daryolari havzalari, O’zbekistonning shimoliy-g’arbiy hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy va etnik madaniy munosabatlar kechgan. O’Abdullaev monografiyasida O’rta Osiyo miloddan avvalgi X-VIII asrlarda olib borgan Xo’jalik madaniy viloyatlar to’g’risida fikr-mulohazalar ilgari surilganligini qayd qilib, ularni geografik xususiyati va etnik jarayonlar masalalari ilgari surgan g’oyalarni kuzatish mumkin.^[6] [6.B.126.].O’zbekistonning miloddan avvalgi X-VIII asrlar jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va etnomadaniy munosabatlar rivojlanishida issiq hududlardan tashqari hududlarda istiqomat qilgan o’troq chorvador aholining jamiyatini qanday mehnat qurollari asosida rivojlanishidagi kundalik faoliyatlariga e’tiqodini qaratmaydilar. Masalan, Quyi Amudaryo havzasida Miloddan avvalgi X-VIII asrlarga oid Yonbosh-7 va Yakkaparsan-2 manzilgohlari aholi manfaatlariga xizmat qilgan. Mazkur tarixiy davr Oqchadaryo havzasi janubiy geografik holatini va etnik munosabatlarini olib borgan Yakkaparsanliklar bronza davri xo’jalik an’analari, turar-joylar qurilish uslublari davom etgan.

Aholi mehnat qurollari bronza ashyosidan tayyorlangan, ularni tayyorlashga mo’ljallangan sohillar mavjud bo’lgan.^[7][7.B.135.]. Quyi Amudaryo havzasi o’ng sohil janubiy hududida istiqomat qilgan ajdodlarimiz temir ashyosini eritib uni suyultirishi natijasida hosil bo’lgan ashyodan temir qurollarini ishlab chiqarishga ma’naviy jihatidan tayyor emas degan xulosaga kelishi imkoni bor.

Toshkent vodiysida Tuyabo’g’iz suv ombori atroflarida yarim yerto’lada istiqomat qilgan aholi xo’jaligi Burgulyuk madaniyati nomi bilan ma’lum. Burganlik yoki Burgulyulik xo’jaligini olib borgan aholi jamiyatini rivojlantirishda temirdan qilingan mehnat qurollarini ishlatganligini ma’lumotlar nashrlarda kuzatilmaydi.^[8] [8.B.94.95] .

Natijalar. Tarixiy ma’lumotlarga ko’ra , Miloddan avvalgi IX asrning ikkinchi yarmi so’nggi choragidan boshlab, shimoliy Baqtriya aholisining bir guruh aholi o’z binokorlik bilimini yanada rivojlantirish maqsadida oziq-ovqat muammosini nazarga olib, Xorazm vohasi janubiy chegarasiga Amudaryo o’rta oqimi so’l hududi (Sariqamishbo’yi havzasi shimoliy-sharqiy hududi) balandlikda turar-joylarni bunyod qilib, geografik holatini o’zgartirib, tevarakatrofni o’zlashtirish imkoniyatidan foydalangan holda etnik munosabatlarni notanish geografik sharoitda olib borganlar. Mazkur aholi tomonidan bino qilingan turar joy arxeologik adabiyotlarda Odaytepa etnotoponimasi qayd qilingan^[9]. [9;B.527.528.]. Arxeologik nashrlardan ma’lumki, IX-VIII yoki VII asrlarda Odaytepalik chorvador axolisi vakillari Sirdaryo

Inkardaryo irmog'i suv ta'minoti yuqori bo'lganligi bois, uning sohili etagiga ulangan hududlari atroflari chorvaga serob bo'lgan. Ozuqalar serob bo'lganligi munosabati bilan chorvadorlar sardori me'moriy bilimni puxta egallagan hunarmandlarni olib kelgan, o'ziga mo'ljallab gumbazli maqbaralarini qurdirgan. Bu maqbaralar majmuasi "Takisken" nomi bilan mashhur yodgorlik^[10]. [10.B;175.]. Mazkur yodgorlik shimoliy va janubiy qismlarga bo'lingan, Inkardaryo havzasi atroflarini geografik manzarasini ilk temir davrida namoyon qilgan. Shimoliy va janubiy Tabiseya gumbazsimon, tarxi aylana me'moriy uslub amaliy bilim, tajriba, binokorlikda arifmetik va geometrik bilimlarni ma'naviy dunyosiga puxta singdirgan Baqtriya o'troq aholi tarkibida ajralib chiqqan muhandis me'morlar faoliyatlari natijasidir degan xulosani qayd qilingan.^[11][11;B.59.64.]. Tadqiqotchining Baqtriya hunarmandlarining Tabisken maqbarasini bunyod qilishda faoliyati masalasidagi fikriga qo'shilish mumkin, lekin Baqtriya geografik kenglikda joylashganligi bois, qaysi hudud aholi markazi aholini vakillari o'z amaliy bilimlarini Tabisken qurilishida aks etganliklari muammo sifatida qolgan. Tadqiqotchilar qayd qilinishicha, Odaytepaning Baqtriya aholisi (X-VIII asrlarda) Qashqadaryo vohasida o'zlashtirilmagan hududlarga kelib, Yerqurg'on, Uzingir, Sangirtepa, va O'rta Zarafshonda Afrosiyob (Smarakanda, Marokanda) va Ko'ktepa yodgorliklari bunyod qilinganligi qayd qilingan.^[12][12;B.12.]. Darhaqiqat, Surxondaryo viloyatida o'troq aholi hunarmandlari tomonidan bunyod qilingan Qiziltepa, Talashkan, Kuchuktepa, Bandixon yodgorliklari tadqiqotchilar e'tiboridan chekkada qolgan. Mazkur aholi markazlari joylashgan hudud tevarak-atroflari geografik holatini va etnik munosabatlarini tasvir qilgan. Temir davriga oid arxeologik yodgorliklar Shimoliy Baqtriya hududida o'troq aholi yodgorliklari arxeologik izlanishlar o'rganilgan.

Tadqiqotchilar qayd qilinishicha Surxondaryo hududida Kuchuktepa, Talashtepa-1, Qiziltepa, Bandixon-2 yodgorliklari mikrovohalar markazi bo'lib, geografik holatini tasvir qilib, joylashgan balandlik va tekislik hududlari joylashgan A.S Sadullayev qayd qilinishicha, Surxondaryo viloyatida Kuchuktepa bilan bir tarixiy davri Qizilcha 1, 6 manzilgohlari paxsa va xom g'ishtdan qurilib, aylana shaklda emas, balki kvadrat tipda bo'lgan.(30x30).^[13][13.B.154.161.]. Miloddan avvalgi X-VIII asrlarda kichik hajmli uy qo'rg'onlar janubiy sug'd hududida Tanxosdaryo va Sho'robsoy hududlarida Saroy 1, 2, Sho'rab,^[14][14;B.56.58.]. O'rta Zarafshon qo'rg'oncha va Lolazor,^[15] [15;B.7.22.].Buxora vohasida Chordud, Qumrat manzilgohlari aholi markazlari bo'lib, geografik xususiyatlarini namoyon qilganlar.^[16][16.B.531.532.]. So'nggi temir davrigacha Xorazmda aholi tomonidan Ding'ilja, Hazorasp va Ichanqa'la bunyod qilinib, tevarak-atrofi geografik holatini va etnik munosabatlarini namoyon qilganlar.^[17] [17;B.] Mazkur tarixiy davrda Xeynajin va Kaltaminor sug'orish inshootlari faoliyat olib borib, yuqoridagi aholi mikrovohalari markazlarining aylanishiga xizmat qilgan. Xorazmda esa, Amudaryo o'ng sohilida miloddan avvalgi V-asr boshi Ding'ilja 3, so'l sohil hududida Dovdon irmog'i o'rta qismi shimoliy-sharqiy hududi geografik holatini tasvir etgan Ko'zaliqir va Kaltaminar yodgorliklari miloddan avvalgi VI asr birinchi choragida V asrda aholi tomonidan bunyod qilingan.^[18][18;B.165.167.]. Tadqiqotchi A.Asqarov xulosasiga ko'ra, Sopolli madaniyatini olib borgan o'troq aholi vakillari bir guruhi Buxoro vohasiga kirib kelib, uning iqtisodiy va madaniy ta'siri Zamonbobo xo'jaligida o'z aksini topgan.^[19] [19;B.114.115.]. Tadqiqotchining sopolliklar bir guruhi Buxoro vohasigacha kirib kelishi to'g'risidagi xulosasi arxeologik ashyolarda aks etmaydi. Buxoro vohasi janubiy-sharqiy hududi, ya'ni Zarafshon daryosi quyi havzasida geografik holatini namoyon qilgan. Zamonbobo

quyi daryosi, uning sohili adog'iga ulangan hududda o'simlik va hayvonot olamidan o'z manfaatlariga xizmat qildirgan. Chorvadorlar istiqomat qilishgan bo'lib, ularning turar — joylari qurilishida loy binokorlik bilimi ishlatilgan. Shundan kelib chiqib, bronza davri so'nggi bosqichlarida, shu jumladan miloddan avvalgi VI asr oxirigacha Buxoro vohasi aholisi ma'naviyatida paxsa va xom g'isht bilimi shakllanmagan degan xulosaga kelishi mumkin. Qadimgi davrlar (mil avv IV –IV asrlar) jamiyatida tub o'zgarishlar bilan O'zbekiston tarixida alohida o'ringa ega. Mil avv IV–milodiy IV asrlar O'zbekiston hududida turli nomda siyosiy birlashmalar namoyon qilgan. (Xorazm davlati, Dovon, Qang' Yunon- Baqtriya, Kushan, Afrig'iylar) Miloddan avvalgi IV — milodiy IV asrda O'rta Zarafshon hududida (Marokanda), Janubiy Sug'dda (Qashqadaryo vohasida Yerqurg'on, Kesh-Shahrisabz, Toshkent vodiysida Bityan, Qovunchi, Choshtepa, Mingo'rik, Farg'ona vodiysida Axsikent, Eski Termiz shaharlari geografik xususiyatni hosil qilgan.^[20] [20;B.132.].Xorazm hududi o'ng sohil hududlar geografiyasini hosil qilgan aholi yodgorliklari qadimgi davr xaritasida joylashtirilgan.^[21][21;B.26.27.]. Tadqiqotchilar tomonidan chop qilingan monografiyada Xorazm vohasi hududlari temir va antik davr aholi turar-joylari geografik o'rni rejalashtirish rang — barang kartografiyasi ishlab chiqilgan.

Xulosa. O'zbekiston hududi xo'jalik-madaniy dehqonchilik vohalarida temir davri aholisining turar-joylari qurilishi bo'lishi asosida qurilish an'analari davom etgan. Temir davri so'ngi bosqichlarida qurilgan aholi markazlarining geografik manzarasini tasvir qilgan bo'lsa. (Xiva, Xazorasp, Katta Guldurun, Kat,(o'ng va so'l) Voyangan, Zarafshon vodiysida Axsikent, Marg'ilon), Surxon vohasida Zartepa, Eski Termiz, Toshkent viloyatlari Shohrixiya, Shoshtepa, Mingo'rik va hakoza. Ammo, milodiy V-IX asrlarda O'zbekiston tarixiy va madaniy viloyatlarda ayrim turar-joylari geografik holati madaniy meros sifatida saqlanib qolganligi arxeologik natijalari ma'lum (Xorazm vohasi Burli Ayozaqala-1,3, Farg'ona vodiysi Darvarzintepa Eylagan, Shurabashat, Samarqand viloyatida Tali Barzu, Ko'ktepa Toshkent va Sirdaryo va Jizzax hududlarida ijtimoiy — ijtimoiy va etnomadaniy munosabatlar kechgan. Ilk o'rta asr jamiyatida ijtimoiy-iqtisodiy va etnomadaniy munosabatlar Toshkent Jizzax,Sirdaryo, Surxondaryo va Farg'ona vodiylari antik davrda aholi tomonidan bunyod qilingan turar-joylar ilk o'rta asrlarda madaniy xo'jalik hayot davom etgan. Ilk o'rta asrlar davri Amudaryo va Sirdaryo oralig'i mazkur hudud tarkibiga kirmagan Toshkent, Farg'ona hududlarida aholining antik davrda faoliyat olib borgan turar-joylarda etnik munosabatlar. Entik jarayonlar geografik manzarani namoyon qilgan. Jamiyat bag'rida kechgan jarayonlar murakkab, siyosiy jihatidan mahalliy hokimlar boshqarish tizimi vujudga kelganligi ma'lum. Ilk o'rta asrlar O'zbekiston hududida bir-biriga dushman 15 ta mustaqil hokimliklar faoliyat olib borganlar. Mazkur tarixiy davr siyosiy mazmuni Xorazm afrig'iylar, Samarqand va Qashqadaryoda Ixshidlar. Buxoroda xudotlar va hakoza.

G'arbiy sug'dda Buxoro hududlarida tashqari Varranhudod, Varaxshaxudot, bunday atamalarni markaziy va g'arbiy Sug'dda kuzatish mumkin. Masalan G'arbiy sug'dda 22 ta turar-joylar bo'lgan, ulardan 15 ta Buxoro vohasi devori ichki qismida, 7 tasi esa voha mudofaa devori tashqarida bo'lgan, ya'ni Tavovis, Xarkana, Xitdor, yuqori Samjon, quyi Samjon, yuqori Faravuz, Quyi Faravuz. Zar, Poshkent, Farob, Xorazm hududida: o'ng sohilda Norinjon, Kat,so'l sohil hududida Darg'on, Xazorasp, Xiva, Sadvar, Qalajik. Zamaxshar, Shaxsikent Vayxon,Turroqqa'la, Vazir, Toshkent vodiysi ilk o'rta asr yodgorliklari.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Сагдуллаев А.С. Заметки о раннежелезном веке Средней Азии // -М.: Наука, 1992.СА-№2.-С.229-234. Массон В.М. Древнеземледельческая культура Маргианы//МИА,-М-Л,: 1959. -№73.-С.105-106.
2. Заднепровский Ю.А.Чустская культура в Ферганской долине// Средняя Азия в эпоху камня и бронзы –М-Л, Наука. 1966-С.199-200. Хуфф.Д, Шайдуллаев Ш.Б.Некоторые результаты работ узбекско- германской экспедиции на городине Джаркутан//Самарканд,:-ИМКУ,1999- Вып 30-С.19-20.
3. Авесто Яшт китоби. М.Исҳақов таржимаси - Тошкент,: Шарқ,2001-Б.49-50.
4. Дьяканов И.М. Восточный Иран до Кира // К возможной новой постановке вопроса\История иранского государства и культуры –М.: Наука,: 1971-С. 122-124.
5. Абдуллаев .Ў.И. Ўрта Осиёда ибтидоий жамоа тузуми ва илк давлатчилик тарихи-Тошкент,: 2019.Б-226.
6. Итина М.А. История степных племен южного Приаралья // ТР ХАЭЭ- М,: Наука, 1977.Т.Х.-С 135-140.
7. Дуке Х Туябугузские поселение Бургулюкской культуры-Ташкент,: Фан, 1982 -С. 94-95.
8. Пилипко В.Н. Раскопки в Дейнауском районе Чарджоуской области//АО,1974 -М,: Наука,1975-С.527-528.
9. Толстов С.П., Итина М.А.Саки низовьи//по материалам Тагискена//,-М,:Наука. 1966.СА-№2-С.151-175.
10. Сагдуллаев А.С, Матякубов.Х. К проблеме происхождения глинобитно- сырцовой архитектуры в Хорезме//Вестник Национального университета Узбекистана. Специальный Выпуск-Ташкент,:«Университет»- 2013.С.59-64.
11. Сагдуллаев А.С Маргиана и Бактрия. Исторические традиции и культурные связи в доантичную эпоху//Древний Мерв Тр ЮТАКЭ, - Ашхабад,: Т XVIII 1989-С.16
12. Сагдуллаев А.С Поселения раннежелезного века в бассейне Кашкадарье/-М,: Наука, 1984-№3-С.154-161.
13. Сагдуллаев А.С. Усадьбы древней Бактрии-Ташкент,: Фан,:1987-С.56-58.
14. Буряков Э.Ю. Поселение Лолозар-предшественник города на Афрасиеб//К исторический топографии древнего и средневекового Самарканда –Ташкент,: Фан, 1981- С.7-22.
15. Мухаммаджанов А.Р, Валиев П.С Работы Бухарского отряда –АО.1977-М,: Наука.1978-С.531-532
16. Асқаров А. Хива шаҳар маданиятининг шаклланиши ва унинг асосий босқичлари//Инсониятнинг илмий маданий мероси- учинчи минг йилликка. Бухоро ва Хива шаҳарларининг 2500 йиллигига бағишланган Халқаро симпозиум тезислари-Тошкент,: 1997-Б.165-167.
17. Асқаров А. Древнеземледельческая культура эпохи бронзы юга Узбекистана – Тошкент,: Фан 1977-С.114-115
18. Эшов.Б.Ж., Одилов А.А. Ўзбекистон тарихи-Тошкент,: 1-жилд, 2014-Б.132-151.
19. Марказий Осиёда тарихий- маданий вилоятларнинг шаклланиши ва этник географияси муоммалари –Тошкент, Университет, 2020-Б 26.27.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).